

Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek.
Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

This work has been digitised at Gothenburg University Library.
All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text.
This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.

Extra Posten.

Måndagen den 11 September 1820.

Anteckningar till Svenska Theaterns Historia.

(Forts. från N:o 72.)

Då med år 1766 en ny fransk trupp anlände till Stockholm och intog den på Bollhuset anordnade Theater, drog sig svenska Truppen undan till Kongl. Humlegården, der den på en inskränkt och smånätt, men det oagadt flitigt besökt Scen, fortfor att spela ända till 1780. Den tog dock nu en mera bestämd karakter, i det att den utslutande egnade sig åt representationen af komiska stycken, och här jag träffat flere som ännu med nöje erinra sig, att der hafva sett *Jeppe på Berget* och andra Holbergiska pjäser. Slutligen uppträdde G. J. Hallman (född 1732) och tog vård om denna Skådeplats, för hvilken han ej blott digtade trenne rena och obetingadt fria komiska Compositioner: *Det underjordiska Bränvins Bränneriet*, Stockholm 1776; *Finkels Parentations-Act*, Stockholm 1777, och *Donnerpamp*, Stockholm 1782, i hvilka han uppenbarar en så väldig komisk kraft och en så fantastiskt spelande qvickhet, att granskaren måste belinna honom fullt värdig att stå vid sidan af den store Holberg; utan äfven lekte med burlesk uppvedvändhet i åtskilliga Parodier öfver de Operor, som tid efter annan föresjüngos allmänheten.

Redan under den tiden, då den gamla Svenska Truppen innehade Bollhuset, hade man då och då försökt att gifva der några musikaliska Skådespel, såsom t. ex. *Syrinx* eller *then i Wass förvandlade Vattu-Nymfen*, Stockholm 1747, *Arachne* eller *den straffade Förmäténheten*, Stockholm 1750, m. fl. och isynnerhet var L. S. Lalin mycket verksam att bringa denna art af Dramatik i gång och aiseende. I brist på tillgång af ett för detta ändamål inrättadt Maschineri m. m. ville detta dock icke lyckas, förr än efter Gustaf III:s anträde till regeringen och hans bortresande af den franska Truppen, då han år 1773 stiftade en ny Svensk Opera-Theater, hvilken dock äfven var bekänd på uppförandet af Tragedier och andra, som de kallades, "Pjäser med stort Spectakel." Denna Theater öppnades första gången den 18 Januari 1773, med *Thetis och Pelée*, Opera i fem Acter af J. Wellander, på Bollhuset, der den fortfor till dess att nya Operahuset blef färdigbygdt, som invigdes år 1782, med *Cora och Alonzo*, Opera i Tre Acter af G. J. Adlerbeth. Denna Theaterinrättning bestod till en början af 10 Aktörer, 8 Aktriser, 27 Sångare och 15 Sångerskor i Choëuren, 2 Dansörer, 4 Dansöser, 21 Figuranter och 25 Figurantskor, under öfverinseende af Balletmästaren L. Gallodier, samt af 30 Capellister, anförda af Capellmästaren Uttini. Direktionen af stiftelsen fördes af en Di-

rektor, Baron Ad. Barnekow, en vice Direktör, Hr Chr. B. von Zibet och en Secretare, Hr O. Kexell, hvilka äfven åren 1779 och 1780 utgäfvö *Kongl. Theaterns Almanach*, och sedermera då den store Deprez hit inkom, och åtog sig besörjandet af Theaterns Maschineri och Dekoration, steg den i detta afseende till en af de yppersta i Europa. För denna Theater passade ingen af de äldre stycken, som fordom blifvit gifna, man drog således försorg om översättande af förnämligast franska Operor och Operetter, hvartill Lalin, Rothman, Manderström, Ristell, Mamsell Malmostedt (sedermera Fru Lenngren), Flintberg, Kexell o. a. blefvo använde. Och i tillägg med dessa översättare, uppmantrades Gr. G. Fr. Gyllenborg, G. J. Adlerbeth och J. H. Kellgren att lemna originala Operor och andra Skådespel med sång, af hvilka *Birger Jarl, Skådespel med Divertissementer i 3 Acter, Amphion, Opera i en Act, Cora och Alonzo, Opera i 3 Acter, Gustaf Wasa, Lyrisk Tragedi i 3 Acter, Christina, Dram i 4 Acter, Gustaf Adolph och Ebba Brahe, Opera i 3 Acter* och *Aeneas i Carthago, Lyrisk Tragedie i 5 Acter*, äro de bekantaste.

Det dröjde dock icke länge, innan Konung Gustaf III åter till Stockholm kallade en fransk Theatertrupp, och denna anfördes af Monvel, hvilken i sitt fädernesland ej endast vunnit ett namn som Aktör, utan äfven som Författare af flere stycken af den dramatiska art, hvilken Diderot egentligen bragt å bane, under namn af *Comedie larmoyante*, men som sedan allmänligast blifvit kallad *Drame* eller *Skådespel*. Då Monvel väckt Konungens egen håg att författa dylika Pjeser i obunden styl, med ännu hemtade ur vanliga lifvet, och äfven han ingifvit Allmänheten tycke för detta slag af Skådespel, blef man betänkt på, att bereda en plats der dessa, hvilka egentligen icke passade till uppförande emellan Operans dans och Musik, skickligen kunde gifvas. Då stif-

tades år 1787 den så kallade Kongl. Dramatiska Theatern, först under Kongl. Bibliothekarien Ristells förvaltande; men sedan han ur riket alvek, erhöilo Theaterns Ledamöter sjelfva nådigt Privilegium, att under Kongl. Spectakel-Directionens styrelse, på den åt dem öppnade skådebanan, i det fordnade De la Gardieska Palatset, gifva Svenska Skådespel. Konungen omfattade denna inrättning med synnerlig ynnest, så att han icke blott understödde den med en årlig penningesumma af 3600 R:dr, och tillade den en viss procent af alla de inkomster, som kringvandrande Lindansare, Eqvilibrister etc. i hufvudstaden erhöilo, utan han lät den äfven uppföra de fleste Pjeser han sjelf författat, neml. *Helmfelt, Drame i 5 Acter, Siri Brahe och Johan Gyllenstjerna, Drame i 3 Acter, Gustaf Adolphs Hjeltemod, Drame i 3 Acter, Den svartsjuka Neapolitanaren, Drame i 3 Acter* samt *Alexis Michaelowits och Natalia Nariskin, Komedi i 2 Acter*. Dessutom blefvo nu på denna Skådebanan uppförda de versifierade Tragedier, hvilka dels översattes från Fransyskan, dels såsom originaler författades af W. Rosenheim, Pajkull, Leopold, Adlerbeth, Gyllenborg och Kellgren.

Den smak och det manér, som i dessa dramatiska productioner herrskade, var uteslutande fransyskt och fortfor att vara sådant, ända till år 1791, då först D. G. Björn och sedan G. Euren införde Kotzebues Dramer och Farcer på Svenska Scenen, der de, i trots af alla Granskares förändade motsträfvan, vunno till en början ett allmänligt bifall, hvilket uppmuntrade C. Lindegren, att med åtskilliga egna productioner arbeta i samma manér. Han hade härmed så riktigt beräknat allmänhetens smak, att han på sin tid, med dessa sina Kotzebuisjer snart trängde undan och i glömska de äldre Skådespel och Komedier vi ägde af Lannersstjerna, Skuldebrand, Holthusen, Kexell, Schröderheim, Th. Wennberg, o. a. Så att den enda, hvilken ännu, fast än mest med imiterade

Operetter och Vaudeville-pjeser, motvägde hans Theaterrykte, var den flitige, men genialöse Envallson.

Men redan innan stiftelsen af den Dramatiska Theatern, hade, till en del utaf öfverlefvorna af den upphörda Humlegårds-theatern, till följe af helt och hållet privat speculation, en annan-skådebana blifvit inrättad, kallad först den *Nya Svenska* sedermera den *Comiska Theatern*. Denna, under Hof-Sekreteraren Stenborgs in-seende stalda stiftelse, som först gaf sina Spectakler på det så kallade Eriksberg vid Träsket, och äfven utgaf en samling af sina första Pjeser, öppnades först d. 28 Juni 1786 med *Cafféhuset i London*, en öfversättning efter Voltaires bekanta polemiska Lustspel mot utgifvaren af *L'Année littéraire*. Visserligen såg man oftast på denna Scen äfven öfversättningar från Franska, men dess föreståndare bemödade sig dock med dem, och ännu meka med sina original-Pjeser, att ingripa i allmänna lefvernet, och blef egentligen märkvärdig, sedan D. G. Björn derstädes år 1793 framstallde sin Drame: *Den förförde Ynglingen*. Denna Pjes, ehuru i sig sjelf en misslyckad härmning efter den vidrigt pinande Pjesen Köpmannen i London, och helt och hållet utgående från den råaste hvardagligheten, gjorde just till följe deraf ett obegripligt intryck, så väl i anseende till bifall, som ovilja. Icke nog, att Parterren nära kommit i handgemäng, för denna Dramens skull, emedan den ena delen fordrade, att den såsom ett Pasquill mot vissa medborgare-classer, icke skulle få gifvas, under det att den andra icke kunde se den nog, då den i deras tanke var ett all ting öfverträffande moraliskt mästestycke; icke nog dermed, utan äfven från sjelfva Predikstolarne ljungade man för eller emot denne *förförde Yngling*, till dess, efter ett halft års förlopp, ruset upphörde och han lemnades åt den allmänna glömskan. Emedertid fortfor frekvensen på denna Komiska Theater, emedan man der egde full frihet att yttra så

väl tadel som bifall, och på hvilken flere af de Acteurer, hvilka i vår tid njutit bifall, vunnit sin första bildning.

Sålledes fanns det, vid Konung Gustaf III:s död i Stockholm trenne Theaträr: Operan, den Dramatiska och den Comiska. Så fortfor det äfven under hela Förmyndartiden och äfven några år under f. d. Konungens Regering. Men med år 1800, då De Broen begagnade det honom af Gustaf III redan gifna tillstånd, att upprätta ett eget Skådespel, lät uppföra och inviga sin Theater på Kongl. Djurgården, erhöilo Stockholmsboerne ännu en fjerde skådeplats och detta antal ökades än ytterligare med en inkallad Fransk trupp. Men deremot upphörde Stenborgs komiska Theater, år 1802 och efter någon tid förvandlade sig f. d. Konungens tycke för skådespel till likgiltighet, ja, nästan till hat, och följden deraf var, att med år 1805 bortsändes åter den Franska truppen och med hösten 1806 tillslöts Operan.

(Forts. e. a. g.)

Orientalisk Anekdot.

I ett efter Författarens (*J. Moreaus*) död utkommit verk, kalladt: *Histoire naturelle de la Femme*, läser man följande rörande anekdot:

"*B. Desgenettes*, förste Läkaren vid Franska arméen i Orienten, har berättat mig ett drag, som beskriver och förklarar en ryslig sed i Harem. En af de skönaste Georginnor i Cairo, som var aderton eller nitton år gammal, hade öfverlemnadt sig åt en Fransk General. Hon var på vägen att blifva mor, och betjenade sig af häftiga mekaniska medel i för- ening med vidskepliga bruk, för att förebygga hyad som alla orientaliska qvinnor anse för den största olycka. Kallbrand visade sig, och följden var en oundviklig död. När arméens förste läkare inträdde till Georginnan — hon hette *Fatoum* — fann han henne döende i armarne på ett par af hennes kamrater, som ej hade

öfvergifvit henne under hela hennes sjukdom. Samlande sina krafter, talte den olyckliga till honom med aftynande röst: *Om det är himmelens vilja, så gif mig lifvet åter.* — Läkaren sökte att med mildhet trösta henne; men för hennes begge vänner förklarade han i en allvarsam ton huru naturen hämmas det våld man emot henne vågar. Den ena af dem, kallad *Aona*, hvars tårar föllo på B. Desgenettes händer, sade efter några ögonblick: *Himmelen, som gaf dig kunskapen, för att vara människorna nyttig, gaf oss skönheten för att behaga dem; vi försöka allt, för att bibehålla denna ungdomens blomma, ty sedan hon är förvissnad, är vår lycka det äfven.*"

Huru enkelt rörande uppstår här af en förolämpande onatur en djup qvinlig känsla! Och ehuru våra Europeiska förhållanden mellan begge könen, enligt sin anda, genom sedlig värdighet så mycket skilja sig från de orientaliska, såras äfven i dem allför ofta och på mångfalldigt sätt samma känsla.

Införes på begäran.

Bibliska Qvinno-Spegelen af O. Kolmodin, 1:sta Delen om Qvinnarna i Gamla Testamentet; tryckt i Stockholm af Hartwig Gerken 1732. pag. 188. Om Zelaphehads Döttrar. 4 Mos. B. 27 och 36 Cap.

Gud tröste hvar och en olycklig stackars
 Flicka
 Som måste thenna kalk, med oss så tidigt
 dricka,
 At blifva fader qvitt, och mista moder
 bort,
 Och få Förmyndare, som göra saken
 kort.
 Som handla rätt så väl och Samvets grant
 som Bocken,
 Som till en trädgårds-Dräng, lät teija sig
 af Kocken:

Och tå han ärter, kål, sallat, och allt
 fört fort,
 Så kräfdde han och lön, for arbet' han
 ther gjort.

En del Förmyndare så samvetsömme äro,
 Som thenne: hvilke smordt sin fingrar u-
 ti Tjaro,

Och spändt sitt samvet ut, att vagn och
 hästar man.

Förutan möda ther-igenom köra kan.
 The faderlösa små, kanske, rätt uselt fö-
 des:

Fast theras Egendom dock lika fult förödes.

För kläder och för kost, för skötsel,
 lära, mer,

Allt föres dubbelt up, mot thet som el-
 jest sker.

Se'n handlar, vandlar man, i sken till Bar-
 nens fromma,

Med theras Faders arf, tills både frucht
 och blomma,

Är liderligt försatt uti Förmyndars klor,
 Som sväljer stort och smätt, lik Phara-
 os magra kor,

När både löst och fast, så hvar om ann
 försvunnit,

Om nogot mera s'en i gjömmår varder
 funnit,

Är thet hans arvode, som haft så stort
 besvär,

Att göra huset reent, af allt hvad fun-
 nits thär.

Tå Barnen myndig' bli, sitt eget till att
 syta,

Få the en pappersbult, emellan sig att byta,
 En riktig rakenskap, med många X för U.

Thär ser man kalf för ko, och ofta sju
 för tu.

Vi arma finge sligt förmynderskap försöka
 Vår Faders Bröder, thiem thet bordt

vårt arf föröka,
 The voro the, som oss, thet sökte göra
 qvitt:

Hvad vårt med rätto var, thet nämnde the
 för sitt' etc. etc.

N:o 74 utgifves nästa Torsdag.

Stockholm, tryckt hos JOHAN IMNELIUS, 1820.